

מבוא

בעבודה זו אבחן את נושא גיוס הנשים לשורות הפלמ"ח החל מ-1942, תוך התמקדות בשאלת המחקר הבאה: **כיצד השתלבו הנשים בפלמ"ח, ומה היה היחס כלפיהם מצד הגברים בארגון?** בחרתי בשאלה זו מאחר ומיתוס שירות הנשים בפלמ"ח היווה חוד חנית למיתוסים ישראלים בשנותיה הראשונות של ישראל, ועיצב כך את דמותה של הישראלית, ואת צביונו של צה"ל כצבא עם שיווני שאפשר הזדמנות שווה לגברים ולנשים להתפתח בתוכו. ברצוני לבדוק האם התפקידים שעשו הנשים אכן עומדים במיתוסים שנקמו לאורך השנים, האם היחס של הגברים כלפי חברות הפלמ"ח היה יחס של כבוד והערכה או יחס מזלזל. במיוחד אם לוקחים בחשבון את רוח התקופה והגישה הציונית כלפי האישה העבריינה, גם בדבריו של בנימין זאב הרצל, אשר גרס כי החברה הציונית היא שווה, ללא הבדלי מין – לנשים יש זכות שווה, גם חובות שוות. והיכולת להגיש את החזון הציוני מצריך גם מהנשים לקחת חלק פעיל בהקמת המפעל הציוני¹. לא אדון בדעתו הסותרת של הרצל בעניין האישה העבריינה, רק אציין שלדעתו האישה בעיקר פועלת בתפקידיה המסורתיים כאם וכרעייה, אך יש לה אפשרות לפעול גם במישורים חברתיים ופוליטיים.

השיוני האמיתי בהקשר של מעמד האישה ופועלה כאישה עבריינה חלוצית, כפי שעולה מהמיתוסים החל מעלייה שנייה – הנשים עלו מתוך הכרה לאומית, האישה מן העלייה השנייה ספגה רעיונות של ההשכלה והמחשבה הסוציאליסטית ששררה באירופה באותה עת ודגלה בשיוויון, חילון ושחרור האישה מתפקידיה המסורתיים. חשוב לציין, הנשים מן העלייה השנייה והשלישית רצו להיות אימהות ורעיות, אך לדעתן היה עליהן לדחות את התפקיד המסורתי על מנת להקים יחד את המפעל הציוני. לדעתן, האימהות הייתה למכשול בדרכן להתפתחות אישית ובעיקר לאומית². הן רכשו השכלה, השתתפו בפעילות חברתית ופוליטית (אדון בהמשך בזכות הבחירה של הנשים), הקימו ארגונים בעלי כוח פוליטי, היו פועלות וחקלאיות, וכמובן בהמשך גם לוחמות בפלמ"ח ובארגוני ביטחון נוספים שהיו לפני כן כמו "השומר" ו"ההגנה", אך ביתר שאת בפלמ"ח, בעיקר בגלל האפשרות שהעניקו לנשים להילחם לצד הגברים³. הפלמ"ח שהיה הכוח המגוייס הראשון בישראל הוקם בשנת 1941, והוקם מתוך הצורך שיהיה כוח זמין, מיומן, ומוכשר להתנהלות ביטחון שוטפת ביישוב היהודי, ולאחר מכן במלחמות, כמו מלחמת העצמאות, פורק כ-שנה לאחר קום המדינה, היה ארגון שרקמו סביבו מיתוסים רבים בניהם הלוחמות העבריינה. השתתפותן של הנשים בלוחמה, או בתפקידים אחרים יצרו תחושה של הישג משותף, ודמותה הצטיירה כגיבורה לוחמת שהביאו לשיווין מגדרי אמיתי.

¹הרצל, תיאודור, אלטנוילנד, בבל תל אביב, 1902

²סילביה פוגל – ביז'אווי, "אימהות ומהפכה – המקרה של הנשים בקיבוץ 1910-1948", שורשים, חוב'ו, 1990, עמ' 162152.

³עדה מימון, חמישים שנות תנועת הפועלות, ת"א, 1952, עמ' 10

מתוך מחקרים עולה כי מעמד הגבר היה גבוה ממעמד האישה, גם כאשר האישה לחמה לצידו, ולכן מעניין לבדוק את תפקידהן של הנשים בפלמ"ח בפועל ומתוך עדויות של חברות פלמ"ח לשעבר.

סוג מחקר זה המתבסס על זיכרונות, עדויות, ומחקר מגדרי הינו מודרני יחסית, והוא החל מסוף מלחמת העולם השנייה, ובעקבות המלחמה, כאשר גבר העניין בהשפעות חברתיות, התנסות אישית והבלטת הסובייקטיביות כהיבט מרכזי לחקר אירועים והתרחשויות⁴. התפתחות הפסיכואנליזה והפסיכולוגיה באותה עת היוותה בסיס חדש לחקר ההיסטוריה תוך התמקדות באדם, עולמו הרוחני, מחשבותיו ואישיותו. הזיכרונות הללו הרי עם הזמן הפכו למיתוסים שנקמו לכדי היסטוריה שעברה בעל פה⁵. אעשה שימוש במחקרים אשר מציגים עדויות ומנתחים אותן, תוך הצלבה לעיתים בין מאמרים היסטוריים כללים על הפלמ"ח.

מבנה העבודה – בפרק הראשון אדון באופן כללי ברקע התיאורטי של הקמת הפלמ"ח – מדוע הוקם הארגון, כיצד, מטרות, דרך גיוס המתנדבים ופעולות. בפרק השני אדון בהרחבה על תהליך גיוסן של הנשים בפלמ"ח – מה היו הסיבות המרכזיות לגיוס הנשים, מה היה התהליך ההיסטורי שהביא לכך, מעט על הפולמוס בישוב היהודי בכל הקשור לגיוס נשים לשורות הלחימה גם בצבא הבריטי. בפרק השלישי אציג עדויות רבות של נשים שהתנדבו לפלמ"ח, הן בזמן מלחמה והן בתקופה שוטפת אשר מציגות את התפקיד שלהן בפועל, את הרגשות שלהן והתחושות בנוגע לתפקיד ולפועלם בארגון. אדון בעדויות הללו, אנתח וכן אעשה שימוש במחקרים בנושא זה. בפרק הרביעי אשים דגש על המחשבה הגברית בהקשר של תפקידי הנשים בפלמ"ח – כיצד הגברים ראו את הנשים ואת תפקידהן, האם בזלזול, האם בהערכה. אציג גם עדויות גם מחקרים בנושא.

⁴יואב, גלבר, היסטוריה, זיכרון ותעמולה, תל אביב, עם עובד: 2007, עמ' 27, 84

⁵ביז'אווי, אימהות, עמ' 12